

Den motvilligt engagerade altruisten

Om partimedlemskap och partiaktivism

Gissur Ó Erlingsson, Mikael Persson & Richard Öhrvall

Why become a party member and a local councillor?

What are the causes for political party membership? And why do some members take a further step and candidate for political parties in local parliament elections? We evaluate these questions using a Swedish survey of local politicians. The article reports three main findings. First, the results do not support that social status, career ambitions and material rewards are causes behind participation in political parties. Rather, sense of civic duty has a strong impact. Second, many representatives refer to the fact that they were recruited as a main factor influencing their participation. Third, our results show that active local party members describe themselves as 'reluctantly active altruists', driven by civic duty and recruited by others. A minority became active by their own initiative, and a majority got involved in party politics after being recruited.

Key words: Political parties, political participation, party membership, civic duty

Forskningsproblemet

Varför blir man partimedlem? Och hur kommer det sig att somliga av partimedlemmarna sedermera väljer att kandidera till det krävande uppdraget som förtroendevald i, exempelvis, kommunfullmäktige? Att finna svaren på dessa frågor är angeläget. Även om en viss återhämtning har skett på senare tid har medlemstalen i partierna rasat under den gångna 20-årsperioden, då de har förlorat omkring hälften av sina medlemmar (Persson 2005). Anläggs ett ännu längre tidsperspektiv är tappet än mer dramatiskt: enligt Karlssons och Lundbergs (2009) beräkningar har fyra av fem partimedlemmar försvunnit de senaste 30 åren.

Gissur Ó Erlingsson är verksam vid Centrum för kommunstrategiska studier, Linköpings universitet, Mikael Persson vid Statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs universitet och Richard Öhrvall vid Enheten för demokratistatistik, Statistiska centralbyrån.
E-post: gissur.erlingsson@liu.se, mikael.persson@pol.gu.se, richard.ohrvall@scb.se

De sjunkande medlemstalen torde vara en bidragande orsak till att allt fler lokala partiorganisationer upplever svårigheter att fylla sina valseklar med kandidater inför allmänna val (jämför Gidlund och Möller 1999). Mot den bakgrunden är det viktigt att hitta sätt att locka fler personer till politiken. Detta dels för att kunna besätta poster i folkvalda församlingar på olika nivåer i den representativa demokratin, dels för att säkerställa att partierna förblir vitala, demokratiska mötesplatser. Därför krävs bättre kunskap om vad det är som gör att individer väljer att engagera sig i politiska partier.

Förutom den uppenbara samhällsrelevans som finns knuten till dessa frågeställningar, finns starka inomvetenskapliga skäl att uppmärksamma ämnet. I den existerande svenska forskningen om politiskt deltagande dominerar studier av valdeltagande (exempelvis SOU 1999:132, Oscarsson och Holmberg 2004; Oskarsson 2006; Öhrvall 2006), politiskt deltagande vid sidan om de representativa institutionerna, som till exempel deltagande i "deltagardemokratiska experiment" (Gilljam och Jodal 2006; jämför Montin 1998), engagemang i enfrågerörelser av olika slag (Amnå 2008), och "konsumentmakt" (Micheletti 2003). Det är också talande att man i Åsa Bengtssons (2008) omfattande introduktion till politiskt deltagande, finner försvinnande lite information om deltagande inom ramen för den representativa demokratins huvudaktörer: de politiska partierna.

Implikationen är lika märklig som beklaglig: systematisk kunskap om den typ av deltagande som i allt väsentligt bär upp vårt demokratiska system – deltagande i de politiska partierna – saknas. Detta är för övrigt symptomatiskt för forskningen om de svenska partierna. Sett till den betydelse partierna har i vårt politiska system, måste det ses som en stor brist att partierna är underutforskade, ett faktum som fångas av Henrik Oscarsson (2009)¹ "[P]artiforskningen [är] tunn i Sverige ... Vi saknar systematisk kunskap om en av den representativa demokratins huvudaktörer: partierna."

Med föreliggande artikel strävar vi efter att bidra med kunskap till forskningen om deltagande i partipolitiken. Mer precist gör vi detta genom att behandla frågan hur det kommer sig att människor engagerar sig i politiska partier och så småningom också väljer att ställa upp som förtroendevalda.

Artikeln är disponerad enligt följande: Vi inleder med att beskriva det data-material som undersökningen bygger på och den analysstrategi vi tillämpar. Vi fortsätter sedan med en översikt över forskningsinriktningar inom området politiskt deltagande. Därefter besvaras frågan hur det kommer sig att vissa människor väljer att bli partimedlemmar, och varför några av dem så småningom också fattar beslutet att ge sig in på en karriär som folkvald politiker.

1 Partiforskningens lamma tillstånd i Sverige har noterats av flera andra före Oscarsson. Exempelvis konstaterar Olof Petersson (1993: 125) att "kunskapen om beslutsfattande och medlemsdemokrati inom partierna ... har stora luckor" och Jan Teorell (1998:19) att "kunskapsläget om i synnerhet de interna beslutsprocesserna i våra partier är bristande" (se också Johansson 2005).

Datamaterial och analysstrategi

De empiriska resultat som presenteras i den här artikeln baseras på enkät-svar från ledamöter som 2006 valdes in i fullmäktige i de 13 kommunerna i Östergötlands län. Enkäten gick hösten 2009 ut till samtliga som då lämnat fullmäktige och var tredje av dem som satt kvar. Vi har fått in svar från 33 avhoppare och 136 personer som satt kvar i fullmäktige, vilket gör att vi totalt sett har 169 enkätsvar som underlag för våra analyser. Då vi här är intresserade av vad som får personer att engagera sig politiskt och inte varför det engagemanget för vissa tar slut, skiljer vi inte på dessa två grupper av svarande (även om underlaget är litet finns det inget som tyder på att de skulle skilja sig åt med avseende på vad vi studerar här). Det sammantagna bortfallet uppgår till 31 procent. Som befarat var bortfallet större bland dem som hoppat av än bland dem som satt kvar i fullmäktige. Om ett bortfall leder till snedvridna resultat beror dels på bortfallets storlek, dels på om de svarande skiljer sig från dem som väljer att inte svara. Även om det av förklarliga skäl är svårt att göra sådana jämförelser kan vi inte finna några avgörande skillnader mellan dessa två grupper. Vi har i analyserna av datamaterialet vägt upp de svarande bland avhoppare respektive bland dem som sitter kvar i fullmäktige så att de motsvarar respektive grupps storlek i populationen.

Det är värt att understryka att vi, med detta material, inte kan jämföra politiker med medborgare. Det innebär att vi inte kan studera vilka effekter resurser, psykologiskt engagemang och rekrytering har på huruvida individer är aktiva i partier eller inte. Däremot kan vi studera i vilken utsträckning politiker hänvisar till olika förklaringar till deras engagemang. Det bör även poängteras att undersökningen riktar sig till fullmäktigeledamöter i Östergötland och att resultaten rent statistiskt inte kan generaliseras till Sveriges samtliga kommuner. Samtidigt kan det konstateras att sammansättningen av kommunpolitiker i Östergötland i stort sett liknar hur det ser ut i riket i övrigt. Därför – menar vi – är resultaten i studien och de generella resonemang vi för kring dem, av intresse för alla som vill föra en diskussion om politikens villkor i svenska kommuner.

Forskningsläget

Allmänt kan sägas att analysmodeller som utgår ifrån individers socioekonomiska status (SES-modellen) haft en särställning inom forskningen om politiskt deltagande. Ansatsen förknippas främst med Sidney Verba och Norman H. Nie (1972), och har kommit att användas i de flesta empiriska studier inom detta forskningsfält (se Leighley 1995). Ett stort antal studier har bekräftat hypotesen att socioekonomisk status hänger samman med politiskt deltagande. SES-modellen har dock en svag teoretisk underbyggnad och ger inget svar på frågan *varför* människor blir politiskt aktiva.

Frågan om individers socioekonomiska status tar oss nämligen inte närmare en lösning på det samarbetsproblem som Mancur Olson (1971) formulerade (Bäck m.fl. 2011). Något förenklat går det ut på följande: Påtryckningsgrupper – som politiska partier kan betraktas som – arbetar oftast för grupperns bästa. När en enskild människa ställs inför valet att investera sin tid, energi och sina pengar i att antingen aktivera sig i exempelvis ett politiskt parti, eller i privata livsprojekt, till exempel familj eller fritidsintressen, är den teoretiska prediktionen att individen väljer det senare alternativet. Alltså, att människor väljer att inte investera sin tid, pengar och energi för gruppens bästa, utan satsar istället på privata livsprojekt.

Men, frågade sig Olson, varför engagerar sig ändå så många människor i olika typer av organisationer och påtryckningsgrupper? Hans eget svar blev helt enkelt att man väljer att gå med i exempelvis politiska partier om det finns någon privat vinning – ”selektiva incitament” kallade han det – kopplad till deltagandet. Slutsats är sålunda att egenintresset trots allt förklarar deltagandet.

Oavsett vad man tycker om Olsons svar på frågan, pekar hans resonemang på det stora bekymret med de socioekonomiska resursmodellerna: deras fokus på *vem* som deltar i olika former av politisk aktivitet svarar inte på den betydligt mer pregnanta frågan om *varför* personer väljer att engagera sig i organisationer (jämför Leighley 1995). För att ge en mer heltäckande förklaring till politiskt deltagande lanserade därför Verba m.fl. (1995) *The Civic Voluntarism Model* som sedan dess kommit att bli dominerande i forskning om politiskt deltagande. Enligt modellen finns det tre huvudsakliga typer av förklaringar till politiskt beteende: resurser, psykologiskt engagemang och rekrytering via nätverk. De tre förklaringarna ger tre olika svar på varför individer engagerar sig politiskt: för att de *kan*, för att de *vill* eller för att de blir *tillfrågade*.

Resurser är den del i Verba m.fl:s modell som fångar upp de faktorer som traditionellt har omfattats av SES-modellen. Med resurser avses dock faktorer på en högre abstraktionsnivå än de faktorer som SES-modellen pekar ut, exempelvis utbildning och inkomst. Enligt Verba m.fl. är de tre centrala resurserna pengar, tid och medborgerliga färdigheter (*civic skills*). Genom att specificera resurser på detta vis ger också modellen en förklaring till varför vissa individer kan aktivera sig i högre grad än andra: det beror helt enkelt på om de har råd att avvara den tid det tar och huruvida de har de färdigheter som krävs för att sköta uppdraget. Vad det gäller just politiska förtroendeuppdrag är tid en central resurs eftersom ett uppdrag i exempelvis fullmäktige tar mycket tid i anspråk under en lång tidsperiod. Samtidigt är ett politiskt uppdrag av det slaget svårt att utföra om man saknar grundläggande färdigheter i hur den politiska processen fungerar och hur politiskt arbete bedrivs.

Det är dock inte så att alla som har de erforderliga resurserna engagerar sig politiskt. För att förklara detta, måste vi ta till den andra förklaringsfaktorn som

Verba m.fl. för fram: psykologiskt engagemang. För att bli politiskt aktiv krävs det helt enkelt ett intresse för politik samt att man anser att politiskt engagemang är något viktigt. En grundläggande psykologisk faktor som därmed är mer eller mindre nödvändig för politiskt engagemang är politiskt intresse. En rad studier visar att de som är politiskt intresserade är engagerade i högre grad än de som saknar intresse. Detta faktum kan tyckas närmast självklart, men det understryker vikten av att se till andra faktorer än resurser: utan politiskt intresse uppstår knappast politiskt engagemang även om individer besitter de rätta resurserna. En annan faktor som brukar lyftas fram är vad som i den engelskspråkiga litteraturen kallas för *political efficacy*, det vill säga en tilltro till sin egen förmåga att påverka den politiska processen. Vidare är det av betydelse att engagemanget känns meningsfullt. Om individer saknar tilltro till det systemet kommer de sannolikt inte att engagera sig politiskt heller.

Den tredje faktorn som Verba m.fl. pekar ut är rekrytering via nätverk. En viktig förklaring som historiskt har förbisetts i analyser av politiskt beteende som tillämpat SES-modellen är om individer *de facto* blir tillfrågade och uppmuntrade av andra att engagera sig politiskt. Rekrytering kan naturligtvis sällan i sig förklara politiskt deltagande, men huruvida en person blir tillfrågad eller inte kan innebära det avgörande skälet till att en individ engagerar sig eller förblir oorganiserad. Detta ”rekryteringsperspektiv”, alternativt ”utbudsperspektiv” – som alltså fokuserar på partiernas beteenden snarare än de presumtiva medlemmarnas – har kommit att tillämpas allt mer i empirisk forskning om parti- och föreningsmedlemskap. Det har också funnit gott empiriskt stöd i forskning (jfr. Teorell 2003; Myrberg 2004).

Att Verba m.fl. lyfter fram rekrytering som en faktor i sin förklaringsmodell ska ses mot bakgrund av den kritik som riktades mot individcentreringen inom den äldre forskningen om politiskt deltagande, det vill säga att den saknade förmågan att tillräckligt uppmärksamma betydelsen av kontext och institutioner (exempelvis Huckfeldt 1979; Leighley 1990; Leighley och Nagler 1992; Leighley 1995; Morales 2009). Det är knappast någon som skulle hävda att individens resurser och attityder *saknar* betydelse. Men människor befinner sig också i sammanhang där de interagerar med andra individer, med organisationer och institutioner. Beroende på den kontext som individen befinner sig i, varierar nämligen sannolikheten att bli tillfrågad om att delta i en politisk aktivitet. Detta hänger givetvis samman med i vilken utsträckning politiska aktiviteter förekommer i individens närhet. Mobilisering och rekrytering – det vill säga de politiska organisationernas egna strategier för att öka medlemstalen – har på så vis kommit att få en allt större uppmärksamhet i forskningen. Detta betyder emellertid inte att socioekonomiska faktorer helt försvinner ur bilden. Den aktuella forskningen pekar snarare mot att det finns interaktionseffekter

mellan faktorer på individnivå och kontextnivå.²

Det är viktigt att understryka att de tre faktorerna inte är ömsesidigt utslutande. Resurser, psykologiskt engagemang och rekrytering samspelar. Ett sådant exempel är hur utbildning påverkar politiskt deltagande. Utbildning kan ge individer ökade medborgerliga färdigheter (resurser), och genom att lära sig mer om politik kan också ett större politiskt intresse och en ökad tilltro till den egna förmågan uppstå (psykologiskt engagemang). Dessutom tenderar högutbildade personer att få mer centrala positioner i sociala nätverk, vilket ökar chanserna att de blir tillfrågade om att engagera sig politiskt (rekrytering) (jfr. Persson och Oscarsson 2010, Persson 2011). Som Leighley (1995) påpekar, socioekonomisk grupptillhörighet samvarierar inte bara med politiska resurser, utan även med sannolikheten att hamna i situationer där man möter mobiliserande aktiviteter, formella eller informella, som innebär erbjudanden att delta politiskt. Ett modernt exempel på ett sådant konkret forskningsresultat, hämtat från just det svenska sammanhanget, kan hämtas från Per Strömblads och Gunnar Myrbergs analys av hur sammansättningen av olika bostadsområden påverkar sannolikheten för politiskt deltagande. De visar hur socioekonomiska skillnader mellan olika stadsdelar påverkar utsikterna för att en slumpvist utvald individ ska få en fråga om att delta i politiska aktiviteter: ”I bostadsområden präglade av arbetslöshet och bidragsberoende är chansen att bli politiskt rekryterad väsentligt lägre än i andra områden, oberoende av vilka egenskaper en given individ i övrigt har” (Strömblad och Myrberg 2008: 2). Med andra ord, den omgivning man vistas i spelar roll för sannolikheten att bli politiskt engagerad.

I föreliggande artikel är det framför allt en bestämd typ av politiskt deltagande som vi fokuserar på, nämligen deltagande i politiska partier. Vilka lärdomar kan vi då dra av den tidigare forskningen inriktad på just denna form av deltagande? Traditionellt har forskningen visat att de folkvalda politikerna har högre utbildning, högre inkomster och är äldre än valmanskåren i genomsnitt (se exempelvis Esaiasson och Holmberg 1988, Esaiasson och Holmberg 1996, Holmberg 1974, Holmberg 1989, Bäck och Öhrvall 2004, Persson och Öhrvall 2008, Scarrow och Gezgor 2010). Socioekonomiska faktorer hjälper alltså oss att förklara vilka individer som engagerar sig politiskt. Men forskningen om partiaktiviteter ger också stöd till förklaringen att partiernas egna proaktiva handlande, det vill säga rekrytering, spelar en viktig roll. Emellertid har de som rekryteras ofta tidigare varit politiskt aktiva i någon form vilket innebär att det är svårt att isolera den rena effekten av rekrytering från de faktorer som förklarat tidigare deltagande (såsom resurser). Abramson och Clagget (2001) har dock

2 Ett sådant exempel på svensk empirisk forskning är Jessika Wides (2006) avhandling, där hon argumenterar för att kvinnors representation i folkvalda församlingar avgörs av ett samspel mellan aktörer, institutioner och strukturer.

gjort ett försök att bedöma effekten av rekrytering under kontroll för tidigare politiskt beteende. Deras resultat tyder på att det finns en signifikant effekt av rekrytering, även under kontroll för tidigare partiaktiviteter.

En intressant fråga är om den socioekonomiska sammansättningen av gruppen politiker har förändrats i takt med att allt färre engagerar sig i politiska partier. Vi vet att det sedan 1980-talet finns en nedåtgående trend vad det gäller partiaktiviteter i de flesta länder i västvärlden (Whiteley 2011, Scarrow och Gezgor 2010). Men innebär utvecklingen också att det är individer från andra typer av grupper som söker sig till partierna jämfört med tidigare? Scarrow och Grezgor (2010) undersöker detta, och finner att trots att färre engagerar sig i politiska partier, så är det fortfarande ungefär samma socioekonomiska sammansättning på partimedlemmarna. I de tolv europeiska länder som undersöks är den största skillnaden i sammansättningen av de partiaktiva på 2000-talet jämfört med de på 1990-talet att medelåldern har ökat. I övrigt finner de inga avgörande förändringar av partimedlemmarnas socioekonomiska profil sedan 1990-talet.

Hur och varför blir man partimedlem och därefter förtroendevald?

Översikten ovan ringer grovt in forskningsläget. Hur ska man då gå till väga för att kunna besvara frågan om vilka mekanismer som är avgörande för att någon ska önska att ge sig in i politiken? I syfte att undersöka vad som gör att vissa personer tar på sig ett förtroendeuppdrag, är det en god idé att dela upp vägen till uppdraget i ett antal centrala steg. Dessa steg har bland annat beskrivits som ”kinesiska askar” eller ”läckande rör” (se Prewitt 1970; Bäck 2000). Tanken är att om vi initialt utgår från befolkningen som helhet, finns det ett antal steg till ett förtroendeuppdrag som innebär att stora grupper successivt försvinner. Vägen till en kommunfullmäktigeplats kan på så vis delas in i fem grundläggande steg. För att en person ska nå ända fram till fullmäktige krävs att han eller hon är:

1. Valbar
2. Uppdragsvillig
3. Partimedlem
4. Nominerad i val
5. Invald

I fortsättningen av artikeln kommer vi att se närmare på dessa fem steg för att på så vis besvara frågan om vilka det är som blir partimedlemmar och slutligen också invalda i kommunfullmäktige.

VALBAR

Det första steget till att bli invald i kommunfullmäktige består i att över huvud

taget vara valbar. Den som inte är valbar har heller ingen chans att komma in i fullmäktige. De invånare i en kommun som inte är valbara är dock få. Kriterierna för att vara valbar är desamma som att för att få rösta.

Det kriterium som hindrar flest kommuninvånare från att vara valbara är kravet på att ha uppnått 18 års ålder på valdagen. En annan icke-valbar grupp är vissa utländska medborgare. För medborgare i något EU-land, Norge och Island räcker det att vara 18 år eller äldre och folkbokförd i Sverige för att få rösta, och därmed också vara valbar. För övriga utländska medborgare krävs emellertid att de måste ha varit folkbokförda i Sverige i minst tre år. Emellertid är det en mycket liten andel av befolkningen som har fyllt 18 år, som inte kan kandidera i val till kommunfullmäktige.³ Vi kan således konstatera att det är få som av valsyste­met hindras från att komma in i kommunpolitiken. Om det första steget består i att ha möjligheten att kandidera till fullmäktige, är nästa steg att faktiskt vilja kandidera.

UPPDRAGSVILLIGHET

Enligt en enkätundersökning som Kommundemokratikommittén lät genomföra år 2000, hade cirka 1 procent av medborgarna mellan 18 och 74 år minst ett kommunalt förtroendeuppdrag. Ytterligare 15 procent uppgav att de skulle kunna tänka sig att åta sig ett sådant uppdrag om de blev tillfrågade (Nielsen 2001). Omvänt innebär det att 84 procent av de tillfrågade *inte* kan tänka sig ett sådant förtroendeuppdrag.⁴ En något högre andel uppdragsvilliga framträder i de undersökningar av Västra Götaland som SOM-institutet genomför (Johansson och Nilsson 2010). År 2009 var det 5 procent som uppgav att de absolut kunde tänka sig ett uppdrag i hemkommunen för ett politiskt parti som de sympatiserar med. Ytterligare 15 procent svarade ”ja, kanske”.

Sannolikt uppfattas enkätfrågan, för de allra flesta respondenter, som synnerligen hypotetisk. Om man över huvud taget inte har funderat över att ge sig in i kommunpolitiken, är det säkert svårt att ge ett genomtänkt svar när man sitter med en enkät framför sig. Det är möjligt att en del av dem som uppger att de inte kan tänka sig att åta sig ett kommunalt förtroendeuppdrag, skulle kunna övertalas att göra det. Å andra sidan är det förmodligen en del av dem som uppger att de kan tänka sig ett sådant uppdrag som skulle ändra sig om saken faktiskt hamnade i ett skarpt läge. Att uppge att man är uppdragsvillig i en enkätundersökning är givetvis på intet sätt förpliktigande. Även med dessa

3 Andelen utländska medborgare som inte är röstberättigade och därmed valbara varierar över tid och hänger samman med invandringen. Vid 2010 års val uppgick andelen av befolkningen över 18 år som inte var röstberättigad, och därmed inte valbar, till cirka 3 procent.

4 Det finns dessutom anledning att tro att den siffran skulle bli än högre om undersökningen även inkluderat de som är 75 år och äldre och om man inte haft något bortfall. Det senare då det är rimligt att anta att de personer som inte vill svara på frågor kring förtroendeuppdrag är än mindre intresserade av att ta på sig sådana uppdrag.

brasklappar i åtanke, kan vi ändå vara trygga i slutsatsen att de flesta medborgare helt enkelt inte vill ikläda sig rollen som kommunalt förtroendevald, och på så vis bära upp den representativa demokratin och ta ansvar för det gemensamma beslutsfattandet.

Är den generella bristen på uppdragsvillighet ett problem, och hur stort är det i så fall? I samma andetag som vi konstaterar att lejonparten av medborgarna inte kan tänka sig att åta sig ett förtroendeuppdrag, är det värt att påminna om att det inte är särskilt många som behöver rekryteras till kommunpolitiken för att tillsätta de uppdragsposter som finns där. År 2007 uppgick antalet förtroendevalda i de svenska kommunerna till cirka 39 000 personer (Persson och Öhrvall 2008). Det motsvarar endast 0,6 procent av de röstberättigade (SCB 2007). Ur det perspektivet måste 16 eller 20 procent uppdragsvilliga trots allt betraktas som en förhållandevis stor källa att ösa ur.

Som nämnts rapporterar partierna om stigande svårigheter att finna uppdragsvilliga individer. Man kan därför lätt förledas att tro att rekryteringsproblemen beror på att uppdragsvilligheten har sjunkit över tid. Detta stämmer inte. Faktum är att befolkningens uppdragsvillighet är förvånansvärt stabil över tid. Undersökningar som genomfördes i slutet av 1970- och 1980-talet kom fram till att ungefär samma andel i befolkningen är beredd att ta på sig ett kommunalt förtroendeuppdrag som det tidiga 2000-talets undersökningar visar (se SOU 1989:108; Wallin m.fl. 1981). Även andra undersökningar bekräftar bilden av att uppdragsvilligheten inte förändrats nämnvärt över tid (exempelvis Johansson och Nilsson 2010; Bäck 2000). Visserligen kan det, som nämnts, ifrågasättas om alla de som uppger att de kan tänka sig att åta sig ett förtroendeuppdrag, verkligen skulle göra det i skarpt läge. Men, och detta är viktigt att understryka, eventuella överskattningar av uppdragsvilligheten borde inte ha förändrats över tid. Det finns sålunda inget stöd för påståendet att villigheten har minskat över tid. Mot den bakgrunden ter sig partiernas utsagor kring ökade svårigheter att rekrytera personer till förtroendeuppdrag mer svårförklarade.⁵

I sammanhanget är det viktigt att uppmärksamma att uppdragsvilligheten inte är lika stor i alla befolkningsgrupper. Andelen män som uppger att de

5 Vad finns det för tänkbara förklaringar till partiernas upplevda rekryteringsproblem, trots att det inte finns skäl att tro att uppdragsvilligheten minskat över tid? Åtminstone två hypoteser aktualiseras. Den första knyter an till att en norm spridit sig på kommunnivå, där de förtroendevalda anser att man i första hand representerar partiet – inte agerar efter eget huvud eller enligt väljaropinionen (jämför Bäck 2000). Man kan därför tänka sig att partierna blivit allt mer kräsna i sin rekrytering av presumtiva förtroendevalda och huvudsakligen är intresserade av att sätta upp partiljala individer på listorna. Den andra hypotesen bygger på argumentet att, visst, uppdragsvilligheten bland medborgarna har inte förändrats, men denna uppdragsvillighet är i själva verket en chimär. Premissen för att ta på sig ett förtroendeuppdrag är att vara aktiv i ett politiskt parti, något som medborgarna bevisligen i allt mindre utsträckning är intresserade av att vara, då medlemstalen sjunker (Pettersson 2005) och medborgarna vill i allt mindre utsträckning ställa sig bakom enskilda politiska partier och deras program.

skulle kunna tänka sig ett kommunalt förtroendeuppdrag är cirka 8 procentenheter större än motsvarande andel bland kvinnor (Nielsen 2001). Intressant nog verkar den skillnaden inte ha förändrats under de senaste årtiondena, trots att kvinnor dels flyttat fram sina positioner i samhället och arbetslivet, dels erhållit en allt större andel av de kommunala förtroendeuppdragen. Den minskande könsskillnaden bland de förtroendevalda beror sålunda *inte* på att kvinnor och mäns uppdragsvillighet närmats sig varandra. Utöver detta bör nämnas att varken yngre eller utrikes födda förefaller vara mindre positiva till att ta på sig förtroendeuppdrag än övriga i befolkningen (Nielsen 2001). Detta är intressant, då det rör sig om grupper som är underrepresenterade bland de folkvalda. När det gäller unga finns det andra studier som visar att de till och med är mer positiva till att ta på sig förtroendeuppdrag än äldre (till exempel Johansson 2008), vilket, sett ur partiernas perspektiv, måste betraktas som uppmuntrande.

Låt oss nu flytta blicken till frågan om *varför* de flesta medborgare är ointresserade av att åta sig ett förtroendeuppdrag. Innan den diskussionen kan föras bör vi först introducera några centrala begrepp. När det gäller personers val att inte engagera sig finns det anledning att skilja på *politiska* och *privata* skäl bakom dessa beslut (Wallin m.fl. 1981). Med politiska skäl avses sådana som har med politiken och det politiska uppdraget att göra. Det innefattar även sådant som är sammanbundet med rollen som förtroendevald, exempelvis relationen till andra förtroendevalda, media och allmänhet. Med privata skäl avses övriga skäl, det vill säga orsaker som inte direkt har med politiken eller förtroendeuppdraget att göra. Det kan bland annat handla om familjesituationen, förhållanden i arbetslivet eller den egna hälsan.

Vilka är då de främsta skälen till att personer inte vill ta på sig kommunala förtroendeuppdrag? I Kommundemokratikommitténs undersökning ställdes frågor om detta (Nielsen 2001). De som är negativa eller tveksamma uppger att deras inställning framför allt beror på ett ointresse för kommunpolitik. Det näst vanligaste skälet är ointresse för partipolitik och på tredje plats hamnar bristande kunskaper. Dessa skäl är alla att betrakta som politiska skäl då de hänger samman med politiken *per se*. Det är möjligt att dessa två skäl, åtminstone till viss del, hänger samman och att en större kunskap om kommunpolitiken skulle kunna föda ett ökat intresse. Det är i sammanhanget värt att nämna att få personer uppger att de inte vill ta på sig ett kommunalt förtroendeuppdrag för att de upplever att det är meningslöst.

Att ange ointresse för politik som skäl till att man inte vill ta sig an ett förtroendeuppdrag är särskilt vanligt bland unga personer. Det kan å ena sidan betraktas som oroväckande, men å andra sidan är det både bland unga och bland äldre ovanligt att ange ett engagemang som meningslöst. Bristande kunskaper uppges som anledning i högre grad av kvinnor än av män, vilket är i linje med andra studier som visat att män har något större politiska kunskaper än kvinnor (Holmberg och Oscarsson 2004). Samtidigt är det värt att poängtera

att kunskapsbrist inte borde vara något hinder för att engagera sig. I den mån kunskaper för att utföra uppdraget saknas borde de kunna förvärfvas. Att otillräckliga kunskaper anges som skäl till att inte åta sig ett förtroendeuppdrag kan även ses som ett uttryck för ett sviktande självförtroende. Tidigare forskning har visat att kvinnor generellt sett har ett sämre politiskt självförtroende än män (exempelvis Petersson m.fl. 1998).

Sett över tid har skälen till att personer inte vill åta sig kommunala förtroendeuppdrag inte förändrats särskilt mycket. Några tendenser kan dock skönjas. Det finns dels en ökad ovilja till att binda sig vid ett visst parti (även om det fortfarande inte är ett ofta angivet skäl), dels ett ökat ointresse för kommunpolitik. Sammantaget är detta sannolikt, på lång sikt, dåliga nyheter för de politiska partierna och deras förmåga att fylla sina valsedlar med personer som är villiga att kandidera till kommunfullmäktige.

ATT BLI PARTIMEDLEM

De politiska partierna är den svenska demokratins absoluta huvudrollsinnehavare. Vi lever helt enkelt i en partidemokrati, där vi i val röstar fram partier som sedan tar på sig ansvaret för det gemensamma beslutsfattandet i riksdag och fullmäktige. Visserligen har ett visst inslag av personröstning introducerats på senare tid, men det är fortfarande partierna som bestämmer vilka kandidater som ska stå på valsedlarna och i vilken ordningsföljd (jämför Soininen och Etzler 2006; Wide 2006). Därför är ett helt avgörande steg på vägen mot ett förtroendeuppdrag att bestämma sig för att bli medlem i ett politiskt parti. Visserligen är det inget formellt krav att man måste vara medlem för att i val kandidera för ett parti. I praktiken är dock så gott som alla kandidater också partimedlemmar. Det kan även tyckas naturligt, att om man ska representera ett parti i en vald församling, då bör man också vara medlem.

Av de 16 procent i befolkningen som säger sig vara uppdragsvilliga är huvuddelen inte medlemmar i något politiskt parti (Nielsen 2001). Om vi därför begränsar oss till dem som faktiskt är partimedlemmar, samt innehar uppdrag eller är villiga att ta på sig ett sådana, minskar andelen drastiskt till 3 procent. Men i dag finns, som tidigare påpekats, omkring 39 000 personer som sitter på de kommunala förtroendeuppdragen. Det motsvarar alltså bara 0,6 procent av de röstberättigade. Så, även om vi begränsar oss till dem som i dag är partimedlemmar tycks det finnas mer än tillräckligt många uppdragsvilliga för att fylla de kommunala förtroendeposterna. Av denna undersökning framkommer dock ett något besvärande faktum. En majoritet av de uppdragsvilliga partimedlemmarna har inte blivit tillfrågade om de skulle vilja ta på sig ett kommunalt förtroendeuppdrag för partiet. Huvuddelen av dessa personer är därför passiva partimedlemmar. Det är bland annat mot denna bakgrund som en nordisk debatt uppstått, där somliga forskare spekulerar i om det kan vara så att partierna, i sig själva, kommit att bli barriärer för folk som *de facto*

skulle vilja vara förtroendevalda (jämför Saglie 2002; Ringkjøb 2004; Soininen & Etzler 2006).

Nästan 30 procent av partiernas lokalorganisationer upplever svårigheter med att fylla sina listor inför allmänna val (Gidlund och Möller 1999). Tas dessa resultat på allvar, tycks det emellertid vara så att partierna själva skulle ha möjlighet att lösa rekryteringsproblemen genom att bättre inventera de egna leden.⁶ Dessutom kan tilläggas att bland de resterande 13 procenten, som är uppdragsvilliga men som inte är medlemmar av något politiskt parti, uppger en stor majoritet att de skulle kunna tänka sig att gå med i ett sådant (Nielsen 2001). Det innebär att det även finns en grupp som uppger att de kan tänka sig att åta sig ett förtroendeuppdrag och som samtidigt inte vill bli medlem av ett parti. I sammanhanget måste dock den gruppen betraktas som liten.

Det tycks därmed som om följande gäller: Givet att man är villig att engagera sig kommunpolitiskt, innebär steget att gå med i ett parti inte något större hinder. Samtidigt bör det framhållas att man naturligtvis kan gå med i ett politiskt parti utan att ha en tanke på att ikläda sig ett förtroendeuppdrag. Det kan också vara så att uppdragsvilligheten kommer som en följd av engagemanget i partiet. Tidigare forskning har visat att medlemskap i föreningar, oavsett om de är politiska eller inte, innebär träning som ger färdigheter som kan komma till användning vid politiska förtroendeuppdrag (Verba och Nie 1972; se även Leighley 1995).⁷

Vad är det då som gör att personer ändå bestämmer sig för att gå med i ett politiskt parti? Här finns inte särskilt mycket forskning att falla tillbaka på, vare sig internationellt (se McCulloch 1990) eller i Sverige. Jan Fredrikssons (2001) undersökning tillhör ett av de svenska undantagen. Han har genomfört djupintervjuer med 21 förtroendevalda som då var nya i politiken. De flesta av dem uppgav att de har vuxit upp i en samhällsengagerad och politiskt intresserad miljö, och att de även själva haft ett intresse för samhällsfrågor. Enligt deras uppgifter var det dock inte något uttalat intresse för att bli kommunpolitiker eller någon specifik politisk fråga som var deras drivkraft att gå in i politiken. Det var snarare tillfälligheter som gjorde att de hamnade där.

Hur ser det ut bland våra respondenter? Resultaten från vår undersökning visar att ungefär hälften av dem uppger att de har gått med i ett politiskt parti efter eget initiativ. Det är förmodligen i många fall svårt att avgöra vad som är ett eget initiativ, och vad som är resultatet av någon annans agerande. Det kan

6 Detta argument bygger emellertid på antagandet att överskottet av uppdragsvilliga är jämnt spritt över hela landet och mellan alla partier. Det är tveksamt om detta är ett rimligt antagande. De mindre kommunerna har en mindre kader av uppdragsvilliga att ösa ur, medan flera av de större kommunerna kan ha ett överskott av uppdragsvilliga medlemmar.

7 Processen att delta verkar sålunda påverka individers incitament. På liknande sätt kan noteras att McCulloch (1990) menar att det är viktigt att skilja på frågorna "varför blir man partimedlem?" och "varför vill man ta på sig förtroendeuppdrag?", då det ofta är olika saker som ligger till grund för de respektive besluten.

naturligtvis vara en kombination som leder fram till valet att gå med i ett parti, men att andra aktörer har stor betydelse är i vilket fall tydligt. En enkätundersökning genomförd av Förvaltningshögskolan vid Göteborgs universitet som gick ut till alla nya förtroendevalda i 28 kommuner och 4 landsting år 2000 gav liknande resultat, om än med en något mindre andel som uppgav att de gått in i politiken på eget initiativ (Karlsson 2001).

Resultaten bekräftar sålunda betydelsen av mobiliserande krafter för att få personer att gå med i ett politiskt parti. Mer än hälften har blivit engagerade på någon annans initiativ. Det är inte bara partierna som är viktiga aktörer i det här sammanhanget. Även vänner, familjemedlemmar och arbetskollegor tycks kunna fungera som ledsagare in i politiken.

Det är värt att notera att det finns vissa könsskillnader när det gäller hur man blir medlem. Vår undersökning, liksom tidigare undersökningar, visar att det bland kvinnor är en något lägre andel som uppger att de gått med i ett parti på eget initiativ. Det antyder att det krävs aktiva insatser om partierna vill få en jämnare könsfördelning bland sina medlemmar i allmänhet och bland förtroendevalda i synnerhet. Samtidigt ska det påpekas att det åtminstone till viss del kan vara just sådana riktade rekryteringsinsatser av partierna som gör att det är en mindre andel kvinnor som gått med av egen kraft.

Vidare visar undersökningen att ungefär 60 procent av de östgötska kommunpolitikerna gick med i ett politiskt parti när de var under 30 år. Det är få som gått med i ett parti efter att de har fyllt 50. Visserligen har inte alla de som besvarat undersökningen fyllt 50 år, men även om vi begränsar oss till dem som har gjort det är andelen som blivit partimedlemmar efter att de fyllt 50 år endast 13 procent. Då det finns forskning som pekar på att intresset för kommunpolitik är större bland äldre än bland yngre (Nielsen 2001), finns möjligen en potential för partierna att förbättra sina medlemssiffror om man riktar sig mot denna åldersgrupp. Sågas bör dock att en sådan strategi kommer i konflikt med den i offentlig debatt ofta uttalade ambitionen att föryngrastockarna och sänka fullmäktigeförsamlingarnas genomsnittsålder.

ATT KANDIDERA

Om man ser till tidsperioden från 1982 och framåt, låg det totala antalet kandidater i val till kommunfullmäktige länge kring 56 000–57 000 personer. I och med 1998 års val minskade antalet till cirka 53 000. Sedan dess har siffran minskat ytterligare. I 2006 års val konkurrerade 51 000 personer om de 13 092 mandat som stod på spel i landets kommunfullmäktige. Trenden med färre kandidater per mandat återfinns även i andra nordiska länder (jämför Pikkala 2009). För väljarna innebär det färre kandidater att ställning till. Och för partierna innebär det färre personer att välja bland när alla kommunala förtroendeuppdrag ska tillsättas.

Vad säger kommunpolitikerna själva om att kandidera till fullmäktige? Ett

Tabell 1. Initiativtagare till att gå med i politiskt parti, bland ledamöter invalda i kommunfullmäktige i Östergötland 2006. Procent.

Eget initiativ	49
Blev kontaktad av politiskt parti	19
Tillfrågad av familjemedlem	7
Tillfrågad av vän eller bekant	15
Tillfrågad av granne	1
Tillfrågad av någon på arbetsplatsen	9
Annat sätt	1
Totalt	100
<i>Antal svarande</i>	168

Kommentar: Den fråga som ställdes löd: "Hur gick det till när du valde att gå med i ett politiskt parti?"

resultat som kan tyckas något uppseendeväckande är att det är förvånansvärt få som uppger att de själva bett om att bli placerade på valsedeln. Närmare 9 av 10 uppger att de har blivit tillfrågade om att ställa upp och accepterat det. Ett fåtal säger att de bett att få slippa, men ändå blivit nominerade. Även om det här i viss mån är en återspeglning av partiernas nomineringsprocess – det är trots allt partierna som i stor utsträckning har makten över vilka som ska nomineras som kandidater till val (t.ex. Norris 1997) – är det ändå intressant att vår undersökning ger vid handen att det är ovanligt att politiker själva agerar för att trygga att de hamnar på partiets valsedel.

Undersökningen visar även att av dem som sitter i fullmäktige är det cirka 60 procent som uppger att de gärna ville bli invalda. Märkligt nog uppger 5 procent att de helst inte eller absolut inte ville bli invalda. Resterande 35 procent ville ganska gärna bli invalda. Det är med andra ord en förhållandevis stor andel som inte kände någon stor entusiasm inför tanken på att bli invald i kommunfullmäktige. Det är värt att understryka att dessa siffror avser andelar bland dem som redan är invalda – sannolikt är inställningen än svalare bland dem som kandiderade men inte blev invalda.

Det är sålunda bara ett fåtal som självständigt tagit initiativ till att be om att bli placerade på valsedeln. Och bland dem som hamnat på valsedeln och slutligen blivit invalda är det hela 40 procent som *inte* uppger att de gärna ville hamna i fullmäktige. Hur ska detta tolkas? Att så många uppger att de iklätt sig rollen som politiker något motvilligt, kan visserligen vara ett utslag för en norm som innebär att man i Sverige offentligt undviker att uttrycka politiska ambitioner (jämför Öhberg 2011). Samtidigt är den sammantagna bilden av våra resultat att förtroendevalda ofta inte har något uttalat mål att bli kommunpolitiker. Man ställer upp av andra skäl. Fredrikssons (2001) undersökning indikerar samma sak.

Tabell 2. Motiv till att stå valseedel 2006, bland ledamöter invalda i kommunfullmäktige i Östergötland 2006. Procent.

Bad själv om att bli uppsatt	13
Blev ombedd att ställa upp och accepterade	86
Bad om att få slippa, men blev uppsatt ändå	1
Blev uppsatt utan att bli tillfrågad	0
Totalt	100
<i>Antal svarande</i>	168

Kommentar: Den fråga som ställdes löd: "Varför blev du placerad på valsedeln inför 2006 års val?". Tabellen inkluderar både nyvalda och återvalda politiker.

Vilka är då skälen till att fullmäktigeledamöterna trots allt valt att kandidera? Vi har ställt en rad frågor om detta. De skäl som huvudsakligen framförs är allmänna till sin natur och handlar om saker som att man vill "bidra till utvecklingen av ett bättre samhälle" och att man är "generellt engagerad i politik och samhällsfrågor". Därefter är det vanligaste skälet som framförs att man vill göra en insats för en särskild grupp i samhället. Det är dock endast omkring en tredjedel som säger att det sistnämnda skälet är mycket viktigt för beslutet att kandidera till fullmäktige. Motiv som handlar om att främja den egna situationen, genom att göra politisk karriär eller att uppdraget ska ha en positiv inverkan på yrkeskarriären, har för de allra, allra flesta ingen betydelse för valet att kandidera. Det kan i sammanhanget nämnas att huvuddelen av fullmäktigeledamöterna har en längre erfarenhet av kommunpolitik. Det är 23 procent som har upp till och med fem års erfarenhet, resten har längre. Men resultaten påverkas inte nämnvärt om vi begränsar oss till dem som är nyare i politiken. Om vi ska tro enkätsvaren, bekräftas sålunda inte Olsons (1971) prediktion, att det är *selektiva incitament*, alltså egennyttiga motiv, som styr de förtroendevaldas vilja att engagera sig politiskt. De resultat vi finner ligger mycket nära de som kommit fram i tidigare undersökningar.

DE FOLKVALDA

Så har vi nu, om vi utgår från 2006 års val, gått från en befolkning bestående av drygt 9 miljoner personer till 13 092 kommunfullmäktigeledamöter. Det innebär att år 2006 blev ungefär en av 700 personer invald som ledamot i kommunfullmäktige. Innan vi går vidare till våra sammanfattande slutsatser, finns en poäng med att kort säga något om hur de folkvalda betraktade sitt politiska engagemang innan de blev invalda i fullmäktige. Vi har nämligen ställt frågor om hur ledamöterna såg på sitt uppdrag och möjligheterna att genomföra sina ambitioner innan de tog plats i fullmäktige. Det visar sig att de flesta trodde att

Tabell 3. Skäl till att kandidera, bland ledamöter invalda i kommunfullmäktige i Östergötland 2006. Andel som uppger att respektive skäl är mycket viktigt. Procent.

Bidra i utvecklingen mot ett bättre samhälle	80
Generellt engagerad i politik och samhällsfrågor	64
Göra en insats för en särskild grupp i samhället	34
Engagerad i specifika frågor	26
Ville lära mer om hur det politiska systemet fungerar	20
Såg det som en plikt att ställa upp	11
Tilltalades av den sociala miljön kring politiken	5
Trodde att det kunde främja yrkeskarriären	2
Trodde det kunde vara en språngbräda till en politisk karriär	1

Kommentar: Den fråga som ställdes löd: "Hur viktiga var följande skäl när du bestämde dig för att kandidera till kommunfullmäktige?". För respektive skäl har respondenterna svarat hur pass viktigt det var för att kandidera till kommunfullmäktige 2006. De fyra svarsalternativen var: "mycket viktigt", "ganska viktigt", "inte så viktigt" samt "inte viktigt alls". Antal svarande varierar mellan 156 och 165 för de olika skälen.

de genom sitt engagemang skulle få "insikt och inblick i den lokala politiken" och "få delta i intressanta diskussioner". Noterbart är emellertid att inte ens hälften av de svarande uppger att de i hög grad trodde att de skulle få genomslag för sina argument och åsikter i partigruppen. Än färre hade förhoppningar om att få igenom någon enskild sakfråga.

Det intressanta här är att de flesta kommunpolitiker, åtminstone i efterhand, uppger att de inte hade speciellt höga förväntningar på sitt eget inflytande inför sitt inträde på den lokala politiska scenen. Då det är ovanligt att ge sig in i politiken i syfte att åstadkomma konkreta resultat i sakfrågor är det möjligt att dessa låga förväntningar inte heller upplevs vara något problem för kommunpolitikerna.

Slutsats: Kommunpolitikern som något motvilligt engagerad altruist?

Vilka är våra viktigaste slutsatser? För det första, och sannolikt det viktigaste budskapet: vikten av rekrytering. Det går inte att nog understryka betydelsen av att en individ faktiskt blir tillfrågad om han eller hon vill delta. I litteraturen om politiskt deltagande uppmärksammas allt oftare att politiskt engagemang till stor del beror på något så basalt som att personerna har blivit tillfrågade (Verba m.fl. 1995; Fredriksson 2001; Myrberg 2004; Morales 2009;

Tabell 4. Förväntningar innan invald i kommunpolitiken, bland invalda i kommunfullmäktige i Östergötland 2006. Andel som i hög grad trodde att respektive företeelse skulle uppnås. Procent.

Få insikt och inblick i den lokala politiken	76
Delta i intressanta diskussioner	63
Få genomslag för egna argument och åsikter i partigruppen	41
Bidra till att göra kommunen bättre	40
Få igenom någon sakfråga	22
Få genomslag för egna argument och åsikter i fullmäktige	15

Kommentar: Den fråga som ställdes lød: "Innan du blev invald i kommunpolitiken, i vilken grad trodde du att du genom politiken skulle kunna..." För respektive angiven företeelse har respondenterna fått ange om de trodde att den skulle uppnås. Svartalternativen var: "i hög grad", "i viss mån", "i liten grad", "inte alls" samt "minns inte/ej aktuellt". I procentberäkningen har den sistnämnda kategorin uteslutits. Antal svarande som ingår i procentberäkningen varierar mellan 161 och 164 personer för de olika företeelserna.

jämför Leighley 1995). Detta är en lärdom som partierna kan ta till sig i större utsträckning än vad som tycks hittills vara fallet. Somliga forskare har härvidlag gått så långt som att spekulera i att partierna i sig själva utgör barriärer för att medborgarna ska engagera sig i dem. Anders Håkansson (1995) var tidigt ute med att lansera detta perspektiv i den svenska kontexten, och detta är faktiskt ett centralt empiriskt budskap hos Ringkjøb (2004:7): "My study indicates that the political parties may be the main obstacle to exploiting the potential for recruitment and participation within the citizenry" (se även Soininen och Etzler 2006; Saglie 2002).

Associationen till Katz och Mairs (1995) kartelltes ligger nära till hands. Det är inte som partierna ofta vill få det till, att medborgarna har vänt dem ryggen (jämför Buch Jensen 2000). Indikationer finns på att det kan vara tvärtom. Partierna är nämligen inte längre beroende av medlemsavgifter eller ideellt engagemang, och därför heller inte av att ha många medlemmar. Men trots allt måste fortfarande tillräckligt många rekryteras för att fylla valsedlarna inför val. En rimlig följdfråga är därför i vilken utsträckning dagens rekryteringsarbete består av att partiaktiva – kanske mänskligt nog – vänder sig till individer som på många sätt liknar dem själva. Sådana mekanismer i dagens rekryteringsarbete skulle kunna förklara skev social representativitet i våra folkvalda församlingar, där kvinnor, unga, samt utrikes födda är underrepresenterade (Persson & Öhrvall 2008). Det finns sannolikt ett stort antal uppdragsvilliga individer vars presumtiva engagemang partierna skulle kunna väcka med större ansträngningar i form av uppsökande verksamhet och med särskild inriktning mot underrepresenterade grupper. Detta budskap är inte nytt. Det lyfts bland

annat fram i Kommundemokratikommitténs (2001: 127ff) slutbetänkande. Vår undersökning visar att det är värt att upprepa.

För det andra, den bild som framträder i vår undersökning är att de som lyckas ta alla fem stegen till en post som folkvald, tycks vara något motvilligt engagerade – åtminstone givet deras egna utsagor. En majoritet av dem har gått in i politiken på någon annans initiativ. Förutom detta, uppger de även att de själva inte varit särskilt drivande i nomineringsprocessen för att hamna på valsedeln. Inte heller tycks våra respondenter vara överdrivet entusiastiska inför företaget att faktiskt bli invald. Till detta ska slutligen läggas att de, innan de valdes in, inte hade några större förväntningar på att faktiskt kunna påverka de politiska besluten. Samma resultat, att många av de kommunalt folkvalda något motvilligt nått sina uppdrag, har även konstaterats i Norge och i Finland. Jacob Aars (1998) visar att två av tre personer som partierna nominerar anger att de ställde upp eftersom de trodde att deras chanser att bli valda var små, alternativt att de helt enkelt inte ville bli invalda. Mot bakgrund av sina resultat har Aars (2000) ställt den även i det svenska sammanhanget relevanta frågan om i vilken utsträckning demokratisk kontroll kan utövas i ett system där politikerna närmast är motvilligt engagerade som fullmäktigeledamöter (jfr Schlesinger 1994).

Ställs ledamöterna inför frågan om vilka deras drivkrafter för att bli politiskt aktiva var tycks ändå viljan till engagemanget komma från en ambition om att göra någon sorts insats. Antaganden om att de drivits av pekuniära och materiella belöningar, eller för den delen, strävat efter att stärka sin sociala status, tycks kunna avfärdas när vi har med förtroendevalda på lokal nivå att göra. Vidare uppges sällan konkreta motiv till engagemanget, i synnerhet är frånvaron av vilja till att göra politisk karriär slående. Det psykologiska engagemang som politikerna har tycks snarare baseras på plikt känsla – att bidra till att den kommunala demokratin fungerar – snarare än egenintresse.

Det bör i sammanhanget framhållas att det vi diskuterar är politikernas egna utsagor om motiv för att ge sig in i politiken. De förväntningar de sagt sig ha inför uppdraget har dessutom framförts i efterhand, vilket givetvis är ett osäkerhetsmoment. Samtidigt finns det inga starka skäl att tro att de förtroendevalda medvetet skulle ge oss en missvisande bild. Dessutom pekar de svar som avser mer nutida händelser, som synen på att bli invald i det senaste valet, samt de svar som inte är bedömningar (som hur de hamnade i politiken), i samma riktning. Det vill säga, i Sverige går få personer in i politiken med ett brinnande engagemang eller långtgående privata politiska ambitioner. Generellt skulle därför den kommunalt förtroendevalde kanske snarast kunna beskrivas som en något motvilligt engagerad altruist.

Referenser

- Aars, Jacob, 1998. *Rekruttering og personskifte i lokalpolitikken: En sammenligning av Finland og Norge*. Bergen. Institutt for sosiologi og statsvitenskapelige fag.
- Aars, Jacob, 2000. "Demotiverte og uansvarlige folevalgte? Politiske ambisjoner blant norske kommunestyrerepresentanter", *Kommunal økonomi og politik* 4, s. 29–52.
- Abramsson, Paul R. & William Claggett, 2001. "Recruitment and Political Participation", *Political Research Quarterly*, 54, s. 905–916.
- Bengtsson, Åsa, 2008. *Politiskt deltagande*. Lund: Studentlitteratur.
- Buch Jensen, Roger, 2000. *Lokale partiorganisationer*. Odense: Odense universitetsforlag.
- Bäck, Hanna & Richard Öhrvall, 2004. *Det nya seklets förtroendevalda. Om politikerantal och representativitet i kommuner och landsting 2003*. Stockholm: Justitiedepartementet, Kommunförbundet och Landstingsförbundet.
- Bäck, Hanna, Jan Teorell & Anders Westholm, 2011. "Explaining Modes of Participation: A Dynamic Test of Alternative Rational Choice Models", *Scandinavian Political Studies*, 34, s. 74–97.
- Bäck, Henry, 2000. *Kommunpolitiker i den stora nyordningens tid*. Stockholm: Liber.
- Gidlund, Gullan & Tommy Möller, 1999. *Demokratis trotjänare*. SOU 1999:30. Stockholm: Fakta Info Direkt.
- Gilljam, Mikael & Ola Jodal, 2006. "Kommunala demokratiseringsåtgärder – vägen till en mer vital demokrati?", i Peter Esaiasson & Anders Westholm (red.), *Deltagandets mekanismer. Det politiska deltagandets orsaker och konsekvenser*. Malmö: Liber.
- Esaiasson, Peter & Sören Holmberg, 1996. *Representation from Above*. Aldershot: Dartmouth.
- Fredriksson, Jan, 2001. "Vägen till politiken. En etnologisk studie av hur det går till när man blir kommunalpolitiskt engagerad", i SOU 2001:48 *Att vara med på riktigt. Demokratiutveckling i kommuner och landsting*. Stockholm: Fritzes.
- Holmberg, Sören & Peter Esaiasson, 1988. *De folkvalda*. Stockholm: Bonniers.
- Holmberg, Sören, 1974. *Riksdagens representerar svenska folket. Empiriska studier i representativ demokrati*. Lund: Studentlitteratur.
- Holmberg, Sören, 1989. "Political Representation in Sweden", *Scandinavian Political Studies*, 12, s. 1–36.
- Huckfeldt, Robert, 1979. "Political Participation and the Neighborhood Social Context", *American Journal of Political Science*, 23, s. 579–592.
- Johansson, Sanna & Lennart Nilsson, 2010. *Västra Götaland 2009. Resultat från Väst-SOM-undersökningen 2009*. SOM-rapport 2010:08. Göteborg: Göteborgs universitet, SOM-institutet.
- Johansson, Karl Magnus, 2005. "Är partier internt demokratiska?" i Gissur Erlingsson, Anders Håkansson, Karl Magnus Johansson & Ingvar Mattson, *Politiska partier*. Lund: Studentlitteratur.
- Karlsson, David, 2001. "Ny som förtroendevald i kommuner och landsting", i SOU 2001:48 *Att vara med på riktigt: demokratiutveckling i kommuner och landsting*. Stockholm: Fritzes.
- Karlsson, Martin & Erik Lundberg, 2009. *Mot medlemslösa partier*. Örebro: Sektor3 – tankesmedjan för det civila samhället.
- Katz, Richard S. & Peter Mair, 1995. "Changing Models of Party Organization and Party Democracy: The Emergence of the Cartel Party", *Party Politics*, 11, s. 5–28.
- Kommundemokratikommittén, 2001. *Att vara med på riktigt: demokratiutveckling i kommuner och landsting*. Stockholm: Fritzes.
- Leighley, Jan E., 1990. "Social Interaction and Contextual Influences on Political Participation", *American Politics Research*, 18, s. 459–475.
- Leighley, Jan E., 1995. "Attitudes, Opportunities and Incentives: A Field Essay on Political Participation", *Political Research Quarterly*, 48, s. 181–209.

- Leighley, Jan E. & Jonathan Nagler, 1992. "Individual and Systemic Influences on Turnout: Who Votes?", *Journal of Politics*, 54, s. 718–740.
- McCulloch, Alistair, 1990. "Joining a Political Party: A Reassessment of the Economic Approach to Membership", *The British Journal of Sociology*, 41, s. 497–516.
- Morales, Laura, 2009. *Joining Political Organisations. Institutions, Mobilisation and Participation in Western Democracies*. Colchester: ECPR Press.
- Micheletti, Michele, 2003. *Political Virtue and Shopping. Individuals, Consumerism, and Collective Action*. New York: Palgrave.
- Montin, Stig, 1998. *Lokala demokratiexperiment. Exempel och analyser*. Stockholm: Fritzes.
- Myrberg, Gunnar, 2004. "Föreningsliv och politiskt deltagande", i Bo Bengtsson (red.), *Föreningsliv, makt och integration*. Ds 2004:49. Stockholm: Fritzes.
- Nielsen, Peder, 2001. "På och av. Om uppdragsvillighet, rekrytering och avhopp i den kommunala demokratin", i SOU 2001:48 *Att vara med på riktigt: demokratiutveckling i kommuner och landsting*. Stockholm: Fritzes.
- Norris, Pippa (red.), 1997. *Passages to Power. Legislative Recruitment in Advanced Democracies*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Olson, Mancur, 1971. *The Logic of Collective Action. Public Goods and the Theory of Groups*. Cambridge: Harvard University Press.
- Oscarsson, Henrik, 2009. "Svensk partiforskning". Blogginlägg den 25 februari 2009, <<http://www.henrikoscarsson.com/2009/02/svenskpartiforskning.html>>, 15 juli, 2010.
- Oscarsson, Henrik & Sören Holmberg, 2004. *Väljare – Svenskt väljarbeteende under 50 år*. Stockholm: Norstedts juridik.
- Oskarsson, Sven, 2006. "Valdeltagandets mekanismer", i Peter Esaiasson, & Anders Westholm. (red.) *Deltagandets mekanismer. Det politiska deltagandets orsaker och konsekvenser*. Malmö: Liber.
- Persson, Mikael & Henrik Oscarsson, 2010. "Did the Egalitarian Reforms of the Swedish Educational System Equalise Levels of Democratic Citizenship?", *Scandinavian Political Studies*, 33, s. 135–163.
- Persson, Mikael, 2011. "An Empirical Test of the Relative Education Model in Sweden", *Political Behavior*, 33, s. 455–478.
- Persson, Jessica & Richard Öhrvall, 2008. *Förtroendevalda i kommuner och landsting 2007. En rapport om politikerantal och representativitet*. Stockholm: Integrations- och Jämställdhetsdepartementet, Statistiska centralbyrån och Sveriges Kommuner och Landsting.
- Petersson, Olof, 2005. *De politiska partiernas medlemsutveckling*. Rapport till SNS Demokratiråd. Stockholm: SNS.
- Petersson, Olof, 1993. *Svensk politik*. Stockholm: Publica.
- Petersson, Olof, Jörgen Hermansson, Michele Micheletti, Jan Teorell & Anders Westholm, 1998. *Demokrati och medborgarskap*. Stockholm: SNS.
- Prewitt, Kenneth, 1970. *Recruitment of Political Leaders: A Study of Citizen Politicians*. Indianapolis: Bobbs-Merrill.
- Ringkjøb, Hans Erik, 2004. *Partia i lokalpolitikken*. Bergen: Institutt for administrasjon og organisasjonsvitenskap, Universitetet i Bergen.
- Saglie, Jo, 2002. "Lokaldemokrati uten partier?", *Nytt Norsk Tidsskrift*, 19, s. 300–310.
- Scarrow, Susan E. & Burcu Gezgor, 2010. "Declining Memberships, Changing Members? European Political Party Members in a New Era", *Party Politics*, 16, s. 823–843.
- Schlesinger, Joseph, 1994. *Political Parties and the Winning of Office*. Ann Arbor: The University of Michigan Press.
- Soininen, Maritta & Nils Etzler, 2006. *Partierna nominerar. Exkluderingsmekanismer: etnicitet och representation*. SOU 2006:53. Stockholm: Fritzes.
- SOU 1989:108. *Förtroendevald på 90-talet. Utmaningar och möjligheter*. Betänkande från Förtroendeuppdragsutredningen.

- SOU 1999:132. *Valdeltagande i förändring*. Stockholm: Fakta Info Direkt.
- Strömblad, Per & Gunnar Myrberg, 2008. "Urban Inequality and Political Recruitment Networks", Arbetsrapport nr 2008:3. Stockholms: Institutet för framtidsstudier.
- Teorell, Jan, 2003. "Linking Social Capital to Political Participation: Voluntary Associations and Recruitment in Sweden," *Scandinavian Political Studies*, 26, s. 49-66
- Teorell, Jan, 1998. *Demokrati eller fåtalsvälde? Om beslutsfattande i partiorganisationer*. Uppsala: Acta Universitatis Upsaliensis.
- Wallin, Gunnar, Henry Bäck, & Merrick Tabor, 1981. *Kommunalpolitikerna. Rekrytering -arbetsförhållanden - funktioner. Del 1 och 2*. Ds Kn 1981:17. Rapport 8 från Kommunaldemokratiska forskningsgruppen.
- Verba, Sidney & Norman H. Nie, 1972. *Participation in America. Political Democracy and Social Equality*. New York: Harper & Row.
- Verba, Sidney, Kay L. Schlozman, & Henry E. Brady, 1995. *Voice and Equality: Civic Voluntarism in American Politics*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Whiteley, Paul F. 2011. "Is the Party Over? The Decline of Party Activism and Membership Across the Democratic World", *Party Politics*, 17, s. 21-44.
- Wide, Jessika, 2006. *Kvinnors politiska representation i ett jämförande perspektiv*. Umeå: Statsvetenskapliga institutionen.
- Öhberg, Patrik, 2011. *Politiker med karriärambitioner: En omöjlig självklarhet*. Göteborg: Statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs universitet.
- Öhrvall, Richard, 2006. "Invandrade och valdeltagande", i Hanna Bäck & Mikael Gilljam (red.), *Valets mekanismer*. Malmö: Liber.